

همایش علمی مطالعات حقوقی، علوم قضایی و پژوهش های اجتماعی

نهاد برگزار کننده همایش: موسسه قانون یار

((با همکاری و حمایت معنوی دانشگاه رهنورد (استان بلخ، کشور افغانستان) - جهاد دانشگاهی استان تهران))

سر دبیر علمی و مسئول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی شماره مجوز: ۷۸۸۶۴-۱۵۲۱/۳۳۰

تاریخ برگزاری همایش: ۱۳ خرداد ۱۴۰۰ شماره مقاله: ۹۵/۱۶۱ رده بندی کنگره: الف ۷۸۸۵۵/۹۰۳

تحلیل جایگاه فضای سبز در ساخت کالبد شهری

رضا قریشی نیا

چکیده

کاربری فضای سبز یکی از کاربری های مهم خدماتی برای شهرهای امروزی محسوب می شود و یکی از مؤلفه های نیل به توسعه ی پایدار شهری است که به لحاظ اهمیت مسأله مورد توجه برنامه ریزان شهری است. در این نوشتار، مطابقت سرانه کاربری فضای سبز با استانداردهای شهرسازی و نیز چگونگی توزیع و تناسب پارک های شهری محدوده مورد مطالعه مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت، که در این راه با توجه به سرانه های جهانی و سازمانها و ارگانهای ذیربط، مشخص شد که شهرها دچار کمبود شدید از لحاظ سرانه فضای سبز شهری می باشند و سرانه فضای سبز شهرها فاصله زیادی با سرانه های مطلوب در این زمینه دارد. و همچنین در مورد توزیع تناسب پارک های شهری در شهرها جانمایی و توزیع بهینه صورت نگرفته است و با تراکم جمعیت شهرها ارتباط مناسبی ندارد و کمبودهایی نیز در این مورد به چشم می خورد. که در اینجا ما برای رفع این کمبودها با تحلیل سلسله مراتبی AHP و با توجه به معیارها و شاخص های مکانیابی و با استفاده از دیتاهای شهری شهر مورد مطالعه و ضریب وزنی های بدست آمده از تحلیل AHP مکانهای بهینه را از لحاظ استقرار کاربری فضای سبز شهری برای رفع این کمبودها و در جهت رفاه جمعیت ساکن پیشنهاد داده ایم.

واژگان کلیدی: کاربری اراضی، فضای سبز، تناسب کاربری، سرانه، کالبد شهری

افزایش جمعیت شهری در نتیجه مهاجرت‌های روستایی - شهری ماحصل انقلاب صنعتی در اروپا می‌باشد، پدیده‌ای که موجب گردید اولاً شهرها با سرعت بسیار زیادی رشد نمایند و ثانیاً شرایط مطلوب زندگی در این شهرها تحت تاثیر قرار گیرد. کشورهای پیشرفته جهان که زودتر از کشورهای دیگر با این مساله مواجه گردیده بودند، سعی کردند تا با برنامه ریزی‌های دقیق و ایجاد شرایط مطلوب بر بسیاری از مشکلات فائق آیند، اما در کشورهای عقب مانده از جمله ایران که پدیده رشد شهرها با شدت بیشتر و در مدت کمتر خود را نمایان کرده بود موجب پیدایش مسائل و معضلات شهری فراوانی گردید و به علت مشکلات مالی، تکنولوژیکی و... موجود در این کشورها، هیچ پاسخ مناسبی به این مسائل داده نشد و به همین جهت در حال حاضر در شهرهای کشورهای عقب مانده می‌توان شاهد آشفتگی فضایی خاصی بود که نمود عینی آن توزیع و مکانیابی نامناسب کاربریهای شهری با توجه به ویژگیهای اجتماعی و اقتصادی می‌باشد. شهر به عنوان کانون تمرکز انسان و فعالیتها برای اینکه بتواند پایداری خود را تضمین کند، چاره‌ای جز پذیرش ساختار و کارکردی متأثر از سیستم‌های طبیعی ندارد. در این میان فضای سبز به عنوان جزء ضروری و لاینفک پیکره یکپارچه شهرها در متابولیسم آنها نقش اساسی داشته و کمبود آن می‌تواند اختلالاتی جدی در حیات شهرها به وجود آورد. توجه به فضای سبز به عنوان ریه‌های تنفسی شهرها تعریف اغراق آمیزی از کارکردهای آن نیست بلکه این تشبیه بیان کننده حداقل کارکرد آن در مفهوم اکولوژیک شهرها به شمار می‌آید (اسمعیلی، ۱۳۸۱). تحلیل کاربری اراضی شهری، چگونگی استفاده، توزیع، حفاظت، ساماندهی مکانی - فضایی فعالیت‌ها و عملکردهای شهری را بر اساس خواست و نیازهای جامعه شهری بررسی می‌کند. امروزه با توجه به رشد نابسامان کالبدی شهرها و بی‌تعادلی کاربری‌های موجود و از طرفی برای ارتقای کیفی شهرنشینی و تعادل بخشی و ساماندهی بهینه‌گزینی کاربری‌ها، اراضی شهرها، از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است (ضرابی و همکاران، ۱۳۸۸). اصطلاح و مفهوم کاربری اراضی شهری، ابتدا در غرب و به منظور نظارت دولت‌ها بر نحوه‌ی استفاده از زمین و حفظ حقوق مالکیت مطرح شد؛ ولی همراه با گسترش سریع شهرنشینی و رشد برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای، ابعاد و محتوای این مفهوم روز به روز وسیع‌تر شده است. کاربری اراضی شهری امروزه در نظام‌های پیشرفته برنامه ریزی جهان، به لحاظ استفاده‌ی بهینه از اراضی شهری،

جایگاه خاصی در انواع طرح های شهری و منطقه ای یافته است. شکل گیری نظام کاربری زمین در هر جامعه شهری و نحوه تقسیم اراضی و استفاده از آن در فعالیت ها و خدمات مختلف، بازتاب و برآیند عملکرد متقابل مجموعه ای از عوامل و نیروهای مختلف محیطی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و حقوقی است (زیاری، ۱۳۸۱). امروزه مفهوم شهرها بدون وجود فضای سبز مؤثر در اشکال گوناگون آن دیگر قابل تصور نیست. پیامدهای توسعه شهری و پیچیدگی معضلات زیست محیطی، موجودیت فضای سبز و گسترش آن را برای همیشه اجتناب ناپذیر کرده اند. شهرها به عنوان کانون های متمرکز فعالیت و زندگی انسان ها برای اینکه بتوانند پایداری خود را تضمین کنند چاره ای جز پذیرش ساختار و کارکردی متأثر از سیستم های طبیعی ندارند. در این میان فضای سبز به عنوان جزء ضروری و لاینفک پیکره یگانه شهرها در متابولیسم آنها نقش اساسی دارند که کمبود آنها می تواند اختلالات جدی در حیات شهرها به وجود آورد. توجه به فضای سبز به طور عام به عنوان ریه های تنفسی شهرها تعریف اغراق آمیزی از کارکردهای آن نیست بلکه این تشبیه بیان کننده حداقل کارکرد آن در مفهوم اکولوژیک شهرها به شمار می رود (مجنونیان، ۱۳۷۴). از آنجا که اهمیت فضای سبز شهری در حیات شهر و پایداری آن و تأثیرات فیزیکی و طبیعی و اجتماعی آن در سیستم شهری انکارناپذیر است، به همین علت کاربری فضای سبز در شهرها و سرانه آن یکی از مباحث اساسی در برنامه ریزی و مدیریت شهری تلقی می شود. از موارد دیگری که بر اهمیت کاربری فضای سبز در شهرها می افزاید، موضوع چند کارکردی (طبیعی، زیباشناختی، اجتماعی و...) بودن این کاربری است که پرداختن به این مساله را در حوزه شهری تبدیل به موضوعی مهم می کند.

طرح مساله فضای سبز از الزامات زندگی شهرنشینی به شمار می رود چرا که علاوه بر ارزش های جانشین نشدنی زیست محیطی مثل تلطیف هوا و تعدیل دما در زیباسازی شهر و حفظ آرامش و شادابی شهروندان تأثیر مستقیم دارد (خوش نمک، ۱۳۸۱). کاربری فضای سبز، یک معیار مهم و ارزشمند در شهرهاست. این اهمیت به دلیل کارکردهای متنوع زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی فضای سبز شهری است. که بر اساس اصل ۵۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، حفاظت از محیط زیست وظیفه ی همگان در نظر گرفته شده است (سعیدنیا، ۱۳۷۹). کاربری فضای سبز باید از نظر کمی و کیفی متناسب با حجم فیزیکی شهر و

نیازهای جامعه و با توجه به شرایط اکولوژیکی شهرها و روند گسترش آتی آنها در نظر گرفته شود تا بتواند به عنوان فضای فعال، بازدهی زیست محیطی مستمری داشته باشد. از این رو توجه به کاربری فضای سبز به لحاظ اثراتی که بر محیط زیست دارد و از طرفی به لحاظ نقش غیر قابل انکاری که فضای سبز بر سلامت جسمی، روانی و اجتماعی شهروندان می گذارد، بیش از پیش اهمیت یافته است (معتکف، ۱۳۷۰). فضای سبز شهری به مثابه حلقه ی اتصال میان سایر عوامل زیست محیطی عمل می کند. به همین دلیل هرگاه فضای سبز به گونه ای مطلوب برنامه ریزی و به مرحله ی اجرا در آید، بدون هیچ تردیدی به افزایش توان و تنوع اکولوژیک محیط شهری کمک خواهد کرد (صالحی فرد، ۱۳۸۱). شهر شهرها به عنوان یکی از شهرهای مهم بندری ایران از یک سو با رشد سریع جمعیت و از سوی دیگر عدم توانایی در ایجاد مراکز خدماتی به علت مشکلات مالی ارگانهای ذیربط و یا نداشتن فرصت کافی جهت خدمات رسانی، موجب بروز مسائل و مشکلاتی در این شهر گردیده است. از جمله این مشکلات می توان به نحوه مکانیابی و توزیع کاربریهای شهری اشاره کرد. در این میان کاربری فضای سبز که به علت گسترش بی رویه شهر با تحدیدات جدی مواجه شده با معضلاتی همچون عدم استقرار و مکانیابی صحیح در سطح شهر، استفاده از فضاهای نامناسب، عدم رعایت همجواریها، عدم توجه به سرانه ها، استانداردها و... روبرو است. انجام مطالعات پژوهشی بهترین راهکار جهت بررسی و تحلیل هر یک از این نوع مسائل و مشکلات بوده که نهایتاً به ارائه راه حل هایی جهت کاهش و رفع این معضلات خواهد انجامید، لذا این تحقیق بر آنست تا کاربری فضای سبز محدوده مورد مطالعه را به کمک تحلیل های موجود در سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) بررسی و تحلیل نموده و در نهایت با ارائه یکسری پیشنهادات گامی هر چند کوچک در جهت حل مشکلات فضای سبز محدوده مورد مطالعه برداشته باشد.

بخش اول: جایگاه و نقش فضای سبز در ارتقاء کیفیت زندگی شهری

پارک ها و فضاهای سبز شهری از اهمیت استراتژیکی زیادی برای بهبود شرایط زیست محیطی جوامع شهری امروزی برخوردارند. وجود چنین مکانهایی در محیطهای شهری علاوه بر عملکردهای زیست محیطی نظیر پاکسازی هوا، فیلتر کردن باد، کاهش آلودگی صوتی، بهبود شرایط میکروکلیمایی، موجب ارتقاء شرایط اجتماعی و روانشناختی ساکنان شهری نیز می شود.

اهمیت پارکها و فضاهای سبز شهری در کنار مزیت‌های اجتماعی، روانشناختی و زیست محیطی آنها، از نظر اقتصادی نیز قابل بحث است، چرا که پارکهای شهری به علت ارزشهای تفریحی، زیبایی شناختی و تاریخی اشان بر جذابیت شهر افزوده و موجب افزایش آمار جذب توریست و در نتیجه ایجاد اشتغال می شوند. همچنین همجواری عناصر طبیعی از جمله درختان و آب بر ارزش املاک افزوده و در واقع به تامین مالیات و بهسازی فضای شهری کمک می نماید (قربانی، ۱۳۸۶).

بند اول: تاریخچه فضای سبز

در اینجا لازم به نظر می رسد تا جهت آشنایی بیشتر با تاریخچه فضای سبز در سه سطح جهانی، ایران و تبریز به مسئله پرداخته شود، چرا که با شناخت فعالیت‌های صورت گرفته در زمانهای گذشته، بهتر می توان برای آینده برنامه ریزی نمود.

بند دوم: تاریخچه فضای سبز در جهان

روند توسعه و گسترش فضاهای سبز، باغها و پارکها در گستره زمان و مکان مدیون اندیشه فرهیختگان، عوامل و عناصری است که در همان برهه از زمان و مکان وجود داشته است. مذهب، قدرت حاکمیت مرکزی، زیبایی دوستی، شرایط دشوار و خسته کننده زندگی، صنعتی شدن شهرها، نیازمندی انسان به بهره برداری از هوای مطلوب و فضای آزاد دیگر عوامل از این دست در سیر تکامل فضای سبز تاثیر گذار بوده و مجموعه فضاهایی که تحت عنوان باغ، پردیس، پارک و به طور عام فضای سبز می شناسیم را به وجود آورده است. توجه به فضای سبز شهری به صورت تفرجگاهها و باغهای عمومی و خصوصی یک ابداع جدید نیست. باغهای زینتی توسط مصریان و یونانی ها در دوره های باستان ایجاد و نگهداری می شده است (حیدری چپانه، ۱۳۷۸). باغ سازی به سبک جدید و در فرم پارکها و فضاهای سبز هندسی از حدود ۲ قرن پیش معمول شده و امروزه به صورت بخشی از فعالیتهای برنامه ریزی و طراحی شهری درآمده است (حسین زاده دلیر، ۱۳۷۱). فضای سبز و باغ نمایانگر منظره ای از دنیای آرمانی بشر است. در طول تاریخ، ایجاد فضای سبز در شهرها ابتدا با هدف زیباسازی و سپس بهسازی محیط صورت می پذیرفته است. قبل از قرن ۱۸ میلادی، فضای سبز به صورت باغ و یا جنگلهای شهری جهت

شکار تفریحی و تحت مالکیت طبقه خاصی از جامعه مانند: سلاطین و ثروتمندان بوده و طرحهای فضای سبز عمدتاً از شکل‌های منظم هندسی طبیعت می‌کرده است. در باغهایی که قبل از میلاد مسیح احداث شده اند غالباً دیدگاه مذهبی دخالت داشته و گیاهان با توجه به قداستی که در اعتقادات مردم داشته اند بکار گرفته می شدند. در برخی از نقاط دنیا، تنها علاقه به گلها و گیاهان باعث احداث باغهای زیبا می شده است. در این میان برخی اجتماعات علاقه بیشتری به مناظر بسیار رسمی و کنترل شده و خطوط هندسی نشان داده و برخی دیگر فرمهای طبیعی را ترجیح می دادند. پارک مکانی برای گذران اوقات فراغت مردم بوده و سابقه آن به مصر باستان، یونان و روم باستان باز می گردد. قدیمی ترین شواهد پارک سازی از ۲۲۰۰ سال قبل از میلاد مسیح در مصر بدست آمده است. یکی از عجایب هنر باغ سازی در جهان کهن، باغهای معلق بابل می باشد که در سال ۶۰۰ قبل از میلاد و هم زمان با شروع سلسله پادشاهان پارسی احداث شده است و این باغ یکی از عجایب هفتگانه جهان به شمار می آید. بین سالهای ۶۰۰ ق.م تا شروع دوران مسیحیت، یونانی ها خدمات ارزنده ای به هنر بوستان سازی جهان نموده اند. اولین باغ عمومی یا پارک نیز در یونان قدیم احداث گردیده که اغلب این مکان محل تجمع فلاسفه و متفکرین و دانشجویان بوده است. بوستان سازی مانند بسیاری از هنرها در دوره ی رنسانس به اوج خود رسید. در این دوران نه تنها سبک های کهن و کلاسیک رومی و یونانی دوباره زنده شد، بلکه سبکهای خاص پارک سازی که تاثیر بسیاری بر طراحی پارکهای امروزی جهان داشته نیز آشکار شده و تکامل پارکهای مدرن جهان از این دوران آغاز گردیده است. با پیشرفت دوره رنسانس در فرانسه، فرانسویان سبک خاصی برای تزئین باغهای خود یافتند. آنها بر سطوح افقی عظیم با اشکال هندسی بسیار پیچیده، گلکاری و چمنکاری کرده و راههای شنی احداث می کردند، لذا بیشتر باغهای فرانسوی اگر از بلندی نظاره می شد باشکوه تر و عظیم تر به نظر می رسید، این باغها را پارتر^۱ می نامیدند. پیدایش و توسعه پارک سازی سبک خاص انگلیسی در اوایل سلطنت جیمز اول، اولین پادشاه سلسله استوارت ها آغاز گردید که در این سبک از خطوط مستقیم و نقوش هندسی رسمی استفاده می گردید. در سال ۱۷۲۰ میلادی اولین بوستانهای سبک طبیعی انگلیسی احداث شد. طراحان سبک آزاد طبیعی سعی داشتند مناظری

^۱ PARTERRE

^۲ STEWARTS, 1604 - 1625

را که در تابلوهای نقاشی مشاهده نموده بودند بازسازی نمایند، آنها معابر و ساختمان هایی شبیه خرابه آثار تاریخی در وسط باغهای خود احداث کرده و برای ایجاد حالت رمانتیک، درختان خشک شده را در باغ می کاشتند تا باغ حالت بیشه های طبیعی را پیدا کند و به طور کلی در این نوع پارکها نظم و ترتیب و تقارن از باغهای طبیعی حذف شد. انگلیسی ها نه تنها باغهای جدید الاحداث را به فرم طبیعی می ساختند بلکه باغهای رسمی و بسیار زیبا را خراب می کردند تا به فرم جدید درآورند. طراحی باغهای طبیعی، توسط همفری رپتون که خود را اولین طراح این سبک نامید به اوج خود رسید. وی مفهوم امروزی پارکهای انگلیسی (چمنکاری وسیع و کشت متعادل درختان) را که تاثیر به سزایی بر پارک سازی امروز جهان گذاشته است، معرفی نمود (طباطبائی نژاد، ۱۳۷۷). در خاور دور نیز مانند سایر کشورها و فرهنگهای جهان سبک بوستان سازی در دورانه های مختلف تکامل یافت. باغهای اولیه چین و ژاپن ساده تر بوده و به تدریج در قرن سیزدهم میلادی تکامل یافته و به اوج زیبایی رسید. تا این زمان سنبل ها و عقاید فلسفی، پایه اولیه سبک این نوع باغها بودند، اما بعد از آن باغ سازی بیشتر جنبه تزئینی یافته و برای استفاده عموم، تغییر ماهیت داد. به طور کلی سبک بوستان سازی که در خاور دور به کار می رفت حاکی از جمعیت زیاد و کمبود فضای لازم برای باغ سازی وسیع بوده و مذهب نیز تاثیر به سزایی بر این سبک باغ سازی داشته است. طراحان خاور دور یک منظر طبیعی را برگزیده و آنرا به مقیاس کوچکتر بازسازی می کردند، گیاهان مختلفی که در این باغها به کار می رفت هر کدام نماد چیز خاصی بودند. چینی ها و ژاپنی ها با ظریف بینی خاص خود توانستند ظرفتهای محیط را دیده و باغهایی که شباهت زیادی به طبیعت بکر و سرسبز داشت، احداث نمایند. در باغهای مذکور هرگز از فرمهای هندسی و محورها و خیابانهای مستقیم که مغایر با حالت طبیعی است استفاده نشده و آب و سنگ و گیاه به عنوان سه جزء مهم این نوع باغ سازی به شمار می آیند (حیدری چپانه، ۱۳۷۸). در دهه گذشته، تکنیک ها و روندهای جدید پارک سازی آمریکایی، این حرفه قدیمی را دگرگون ساخته و همچنان در کار ابداع شیوه های جدید گام بر می دارد. در روند پارک سازی آمریکایی، سه جریان اصلی تاثیر داشته است:

- الگوی سنتی و رسمی اروپای قرن ۱۶ و ۱۷ میلادی.

- الگوی طبیعی پارکهای انگلیسی.

- رمزگرایی یا نمادگرایی طبیعی مشرق زمین.

بخش دوم: تاریخچه فضای سبز در ایران

تاریخ ایران، تاریخ تمدن است. این سرزمین افزون بر دو هزار سال به عنوان تمدن کهن بشری شناخته شده و به مثابه پل ارتباطی دو تمدن خاور و باختر؛ هنر، ادبیات، موسیقی، فلسفه، معماری و سایر عناصر فرهنگی را به حد اعلاء خود رسانیده است. در تورات از پردیس‌های باستانی خوزستان (بهشت‌های جاویدان) صحبت به میان آمده است و به نظر می‌رسد که حتی قبل از هخامنشیان و بعد از آنها هنر باغ‌سازی در تخت جمشید و شوش به منتهی درجه از زیبایی خود رسیده باشد (نیلوفری، ۱۳۶۳). آریایی‌های قدیم معتقد بودند که دنیا به چهار قسمت تقسیم شده که وسط آن، آبگیری قرار دارد. در حفاریها، سفالهایی بدست آمده که بر روی آن نقش آبگیرهایی رسم شده و اطراف آن را «درخت زندگی» کاشته‌اند. برخی دیگر دنیا را نشان می‌دهد که به چهار قسمت تقسیم گردیده و گاهی آبگیری هم در وسط آن مشاهده می‌گردد. اینگونه طرح از زمان ساسانیان (۲۴۱-۲۲۴ بعد از میلاد) به صورت نمونه باغهای ایران در آمده و نام چهار باغ بر آن اطلاق می‌شود (آریانپور، ۱۳۶۵). ابن بلخی در کتاب فارسنامه، منوچهر پسر میخخوریار، هفتمین پادشاه پیشدادی را نخستین کسی می‌داند که در جهان به احداث باغ و بوستان پرداخته است و می‌نویسد:

"آثار او آن است کی اول کسی که باغ ساخت او بود و ریاحین گوناگونی که بر کوهسارها و دشتها رسته بود جمع کرد و بکشت و فرمود تا چهار دیوار بر گرد آن در کشیدند و آنرا بوستان نام کرد، یعنی معدن بویها" (آریانپور، ۱۳۶۵).

در همین ارتباط ویل دورانت در تاریخ تمدن (عصر ایمان) می‌نویسد که باغ به سبک ایرانی مورد تقلید سایر ملل قرار گرفته و هم در بین مسلمین و اعراب و هم در هندوستان رواج یافته است و در قرون وسطی موجب الهام اروپائیان گردیده است.

در کل می توان گفت که در زمان دو سلسله تیموری و صفوری در شهرهای ایران باغهایی به سبکهای ایرانی ساخته شد، از جمله باغ ارم و باغ بهشت در اطراف شهر سمرقند (پایتخت تیمور لنگ) و چهار باغ در اصفهان در زمان صفویه. در زمان قاجار برای اولین بار، سبک اروپایی در سبک باغ سازی ایرانی نفوذ کرد، از جمله باغ دوشان تپه و کاخ سعدآباد در تهران و باغ ائل گلی (شاهگلی) در تبریز که از آثار آن دوران به شمار می آیند (دونالد، ۱۳۴۸).

بخش سوم: عملکردهای فضای سبز در ساخت کالبدی شهر

با توجه به تقسیمات کالبدی شهر، عملکردهای فضای سبز شهری نیز تغییر خواهد کرد و از لحاظ کالبدی به رده های مختلف واحد همسایگی، محله، ناحیه و منطقه تقسیم می شود و تعدادی از کاربری های خدماتی متناسب با آن در این تقسیمات کالبدی گنجانده می شوند. از جمله خدمات قابل استقرار در واحد همسایگی، بوستان کودک و کودکستان و واحد تجاری است. در مقیاس محله مدارس ابتدایی، واحد تجاری و بوستان محله ای مستقر می شود. در مقیاس ناحیه، مدارس راهنمایی، فعالیت های تجاری در حد ناحیه و کاربری ورزشی و پارک ناحیه ای مستقر می شوند. در مقیاس منطقه نیز فعالیت های فرهنگی، باشگاه ورزشی، فعالیت های درمانی، پارک منطقه ای و دبیرستان می تواند مستقر شوند (باروقی، ۱۳۸۳).

بند اول: عملکرد اکولوژیکی

تنوع زیستی و حفاظت از محیط زیست، کاهش آلودگی هوا و صوتی، معتدل کردن هوا، سابه افکنی و تنظیم میکرو کلیم، کمک به آرام کردن جریانات سیل و کیفیت آب، ایجاد سطح نفوذپذیری برای جذب آب و ایجاد فرصت هایی برای مطالعات تاریخی و محیطی از عملکردهای مهم اکولوژیکی فضای سبز شهری می باشد (اسکاتیش^۱، ۱۹۸۷).

بند دوم: عملکرد اجتماعی - روانی

ایجاد مکان های مناسب برای ورزش و تفریح در جهت سالم نگهداشتن سلامتی انسان و در دسترس بودن فضاها برای همه ساکنان شهر و به وجود آوردن محیط های آرام در شهر می تواند

^۱ - Scottish

به عنوان عاملی در جهت سلامتی اجتماعی و روانی عمل کند (همان). در بیشتر بحث‌ها بر پارک‌ها و فضای سبز شهری به عنوان یک راهکار بسیار مهم که می‌تواند کیفیت زندگی اجتماعی شهری را بالا ببرد، تاکید شده است (گیرید، ۱۹۹۲) فضای سبز می‌تواند خدمات اجتماعی و روانی بسیار زیادی ارائه دهد و به عنوان عاملی که می‌تواند نقش بسیار مهمی در توانمند ساختن شهرهای جدید و همچنین ساکنان آن‌ها داشته باشد، عمل کند (یوریچ، ۱۹۸۱).

بخش چهارم: معیارهای مکان‌گزینی فضای سبز شهری

اصولاً بدترین پارک‌ها دارای مشکل، آن‌هایی هستند که در مکان‌هایی که مردم از کنار آن‌ها نمی‌گذرند و تمایل به چنین کاری ندارند، قرار دارند (سعیدینا، ۱۳۷۹).

معیارهایی که در مکانیابی فضای سبز عمومی باید رعایت شوند، به شرح زیر است:

۱. مرکزیت ۲. سلسله مراتب ۳. دسترسی

- مرکزیت

کاربری فضای سبز عمومی باید در مراکز شهری، اعم از مراکز محلات، مراکز ناحیه و مناطق شهری، مکانیابی شوند.

- سلسله مراتب

فضاهای سبز عمومی باید متناسب با موقعیت کارکردی خود بر حسب واحد همسایگی، محله، ناحیه و منطقه مکانیابی شوند. و از جانمایی پارک‌های با مقیاس فرامحله‌ای در داخل محلات باید در حد امکان جلوگیری شود.

- دسترسی

هر یک از پارک‌های شهری باید از چهار سو به شبکه ارتباطی دسترسی داشته باشد؛ تا بدین طریق هم امکان جذب جمعیت بیشتر فراهم شود و هم امکان نظارت اجتماعی و امنیت پارک

^۱ - Girarde

^۲ - Urich

افزایش یابد، در عین حال امکان بهره برداری دیداری از جلوه های زیبای پارک برای رهگذران از چهارسو فراهمک باشد (سعیدنیا، ۱۳۷۹).

بخش پنجم: انواع فضاهای سبز شهری

فضاهای سبز در وهله نخست به فضاهای سبز و سطوح سبز، و در مرحله بعد به شهری و غیر شهری تقسیم می شوند. تفاوت فضای سبز و سطوح سبز از نظر اکولوژیکی در این است که سطوح سبز (مثلا زمین ورزشی چمنکاری شده) نمی تواند مانند فضای سبز شبه جنگلی در کاهش آلودگی صوتی مؤثر باشد و یا به نحو مطلوبی سبب کاهش دما شود. براساس این تقسیم بندی، فضاها و سطوحی که با کاربری فضای سبز در شهرها ارتباط پیدا می کند، فضاهای سبز عمومی، نیمه عمومی و خیابانی و سطوح سبز عمومی، خیابانی و چمنهای ورزشی را شامل می شود. فضاهای سبز عمومی واجد بازدهی اجتماعی می باشد و برای عموم مردم برای گذران اوقات فراغت و تفریح قابل استفاده است و معمولا پارک نامیده می شود. در واقع فضای سبز عمومی (اجتماعی) شامل فضاهای سبز عمومی مجهز به خدمات و تسهیلات می گردد. فضاهای سبز نیمه عمومی دارای بازدهی اکولوژیکی هستند اما تعداد استفاده کنندگان آنها محدود است. محوطه های باز ادارات، پادگانها و بیمارستانها، نمونه هایی از این فضا می باشند. فضاهای سبز خیابانی، درختکاری حد فاصل مسیرهای پیاده رو و سواره رو و همچنین فضاهای میدانی و یا زمین های پیرامون بزرگراهها و خیابانها را شامل می شود. سطوح سبز شهری نیز زمین های ورزشی چمنکاری شده و جزیره ها و لچیکهای کنار خیابان را شامل می شود که عمدتا جنبه زیبایی شناختی دارد و تا حدی نیز واجد بازدهی اکولوژیکی می باشند. بطور کلی می توان گفت که بخش قابل توجهی از فضای سبز در طرحهای شهری را فضای سبز عمومی تشکیل می دهد که به دلیل بازدهی اجتماعی و اکولوژیکی به طور همزمان از اهمیت بالاتری برخوردار است. در یک طبقه بندی کلی، می توان گفت که فضاهای سبز شهری به چهار دسته عمده تقسیم می گردند که عبارتند از: فضاهای سبز عمومی، فضاهای سبز نیمه عمومی، فضاهای سبز خصوصی و فضاهای سبز خیابانی که در زیر به تعریف این مفاهیم پرداخته می شود.

بند اول: فضاهای سبز عمومی

آن نوع از فضاهای سبز شهری هستند که واجد بازدهی اجتماعی می باشند. این فضاها توسط عموم مردم در گذران اوقات فراغت، تفریح و مصاحبت با دوستان و گردهماییهای اجتماعی و فرهنگی استفاده می گردد. فضاهای یاد شده اساساً برای این منظور طراحی و تجهیز شده اند. وجود نیمکت، روشنایی، آبخوری، دستشویی، کف سازی، معابر و دسترسی از مولفه های فضاهای سبز اجتماعی (عمومی) به شمار آمده و از این نوع فضاهای سبز، معمولاً با عنوان «پارک» یاد می شود. در واقع فضاهای سبز اجتماعی شامل همه فضاهای سبز عمومی مجهز به خدمات و تسهیلات می باشند (سعیدنیا، ۱۳۷۹).

بند دوم: فضاهای سبز نیمه عمومی

فضاهای سبزی که بازدهی اکولوژیکی دارند، ولیکن استفاده کنندگان آنها، نسبت به فضاهای سبز عمومی محدودتر هستند؛ بنابراین، واجد بازدهی تام اجتماعی نیستند. محوطه های باز بیمارستانها، پادگانها، ادارات دولتی و... در این دسته قرار می گیرند (سعیدنیا، ۱۳۷۹).

بند سوم: فضاهای سبز خصوصی

فضاهای سبزی که بازدهی اکولوژیکی شهر را افزایش داده، اما فاقد بازدهی اجتماعی می باشند. مثلاً فضاهای سبز داخل واحدهای مسکونی.

بند چهارم: فضاهای سبز خیابانی

نوعی از فضاهای سبز شهری که به طور معمول درختکاری حاشیه ی باریکی از حد فاصل مسیرهای پیاده رو و سواره رو را تشکیل می دهد و یا به صورت متمرکز در فضاهای نسبتاً کوچک میدانها و یا در زمینهای پیرامون بزرگراهها و خیابانها شکل گرفته اند (حسین زاده دلیر، ۱۳۷۱).

بخش ششم: مفهوم پارک و انواع پارکها

هدف اصلی پارک شهری، بازگرداندن فضای باز به داخل زندگی شهری است که در آن علاوه بر توجه به جنبه های زیبایی شناسی و ارتقاء کیفیت فضای شهری، بهبود جنبه های زیست

محیطی و افزایش سلامتی و بهداشت شهری به طور توأم مورد توجه قرار می گیرد. در قرن بیستم با جهانی شدن شهرسازی عملکردگرا، پارکها به عنوان فضاهای عمومی - خدماتی مورد توجه شهرسازان قرار گرفتند و همانند دیگر خدمات شهری به پیروی از تقسیم بندی کالبدی شهر به پارک های همسایگی، محلی ای، منطقه ای و شهری تفکیک شد (قربانی، ۱۳۸۶). پارکهای شهری از نظر هدف، اندازه، ویژگیهای محل و... به انواع مختلفی تقسیم می گردند، و با توجه به این معیارها می توان گفت که پارکهای شهری در یک تقسیم بندی به چهار گروه پارکهایی در سطوح واحد همسایگی، محله، ناحیه و منطقه تقسیم می گردند که در ذیل تعاریف هر یک از انواع پارک ارائه گردیده است (مجنونیان، ۱۳۷۴).

بند اول: پارک شهری در مقیاس واحد همسایگی

پارک شهری در سطح واحد همسایگی عبارتست از پارکی که در یک واحد همسایگی قرار گرفته و مساحتی کمتر از نیم هکتار داشته باشد. طبق استاندارد برای کودک ۹ ساله از دورترین نقطه واحد همسایگی تا پارک با پای پیاده مقدور بوده و در طی مسیر از خیابانهای سریع شریانی و بزرگراهها عبور نکند.

بند دوم: پارک شهری در مقیاس محله

به پارکی که در محله ای قرار دارد و مساحت آن حدود ۲ برابر مساحت پارک در مقیاس واحد همسایگی (۱ هکتار) است، گفته می شود. همچنین ارتباط پیاده برای کودک ۹ ساله از دورترین نقطه محله تا پارک باید به حدود ۲ برابر معیار پارک در مقیاس واحد همسایگی برسد و در طی مسیر بتواند از خیابانهای کندرو و شبکه دسترسی محلی عبور نماید. شعاع عملکرد پارک محله ای ۱۰۰۰ متر می باشد. سرانه پارک محله ای ۱/۲ متر مربع می باشد.

بند سوم: پارک شهری در مقیاس منطقه

پارک منطقه ای به پارکی گفته می شود که در یک منطقه مسکونی قرار داشته و مساحت آن حداقل ۲ برابر حداکثر اندازه پارک در مقیاس ناحیه (۸ هکتار) در نظر گرفته شود. همچنین طبق

استاندارد، مراجعه کنندگان می توانند از دورترین منطقه با وسیله نقلیه در مدت زمانی کمتر از یک چهارم ساعت، خود را به پارک برسانند.

مشخصات عمومی پارک در مقیاس منطقه (پارک منطقه ای)

مشخصات پایه	نحوه کاربرد فضا	نحوه استقرار در محیط	ویژگیها و تناسب
۱- شعاع مفید عملکرد ۵ الی ۶ کیلومتر	۱- سطح زیربنا و طبقات - در اراضی تاسیسات تفریحی سطح کل زیربنا در طبقات از ۵٪ سطح کل زمین تجاوز ننماید.	۱- همجواریهای متناسب - حتی المقدور در کنار کانونهای آموزشی و فرهنگی قرار داشته باشد. - تراکم و توزیع سنی هر ناحیه برای ایجاد نوع پارک و تاسیسات تفریحی در نظر گرفته شود.	۱- سطح سرانه بطور متوسط برای هر نفر ۴ متر مربع
۲- جمعیت زیر پوشش ۱۰۰۰۰ نفر به ازاء هر واحد	- حداکثر تعداد طبقات تا ۲ طبقه مجاز می باشد.	۲- محدودیت های همجواری و حریم	۲- مساحت مورد نیاز حداقل ۶ هکتار به ازاء هر واحد
۳- قطعات تفکیک	۲- سطوح و فضاهای آزاد ۹۵٪ کل سطح زمین می باشد.	- در محوطه پارک تنها در نقاط اضطراری خیابان	۳- ظرفیت برای ۱۰۰۰۰ نفر

۶ الی ۸ هکتار	۳- به ازاء هر ۱۵۰ متر مربع زمین، ۲۵ متر مربع برای پارکینگ اختصاص داده شود.	داخلی احداث شود و خیابانهای طرح ریزی شده می بایست دارای خطوط ترافیکی کمتر باشد.
---------------	--	---

ماخذ: هادیلی، ۱۳۷۱.

بخش هفتم: طبقه بندی پارکها براساس محدوده شهری

بند اول: فضای سبز درون شهری

ابتدا با مطالعات زیست محیطی در زمینه ساخت اکولوژیکی محیط، بار محیط و نیاز اجتماعی به فضای سبز در جهت تعیین اهداف برنامه ریزی و چگونگی عملکردهای فضای سبز در محیط شهری تعیین تکلیف کنند (بهرام سلطانی، ۱۳۷۱).

بند دوم: فضای سبز برون شهری

می توان با احداث دریاچه های پرورش ماهی به روش غیر فشرده و فراهم آوردن امکانات صید ورزشی و ورزش آبی، ایجاد راههای مناسب برای پیاده روی و استفاده از تجهیزات استراحتی و بهداشتی، امکان گذران اوقات فراغت شهروندان در این فضاها را نیز فراهم آورد. ولی در هر صورت باید توجه داشت که عملکرد اصلی فضای سبز در اینجا، ایجاد موازنه اکولوژیکی است (بهرام سلطانی، ۱۳۷۱).

بند سوم: نقش و اهمیت فضای سبز

رشد صنعت و افزایش جمعیت در شهرها، به ساخت و سازهای سوداگرانه ای منجر شده است. این ساخت و سازها به مسائل بهداشتی و تامین حداقل نور و هوا در مناطق متراکم شهری توجهی نداشته اند. از سوی دیگر، ضرورت ایجاد کاربریهای جدید شهری، برای پاسخگویی به نیازهای

روزافزون شهرنشینان به تدریج باعث کاهش سهم فضای سبز و باغهای شهری گردیده است که ماحصل آن آلودگیهای زیست محیطی موجود می باشد. اما بنابر دلایلی، در قرن بیستم می توان شاهد توجه مجدد انسان شهرنشین به طبیعت و فضای سبز بود که نمود عینی آن ایجاد باغهای کاربردی به جای باغهای تفریحی می باشد که به نیازهای جدید شهروندان پاسخ می دهد (پیرموره، ۱۳۷۳). نقش و اهمیت فضای سبز را می توان در شش گروه عمده تقسیم بندی نمود که عبارتند از:

- نقش و اهمیت فضای سبز از لحاظ افزایش رطوبت نسبی
- کاهش میزان سرب
- نقش اجتماعی - روانی فضای سبز
- پاکسازی آبهای آلوده
- جلوگیری از آلودگیهای صوتی و بهبود آثار آن
- جلوگیری از سرعت باد و کاربرد آن به عنوان سایه بان
- بخش هشتم: عملکردهای فضای سبز و جایگاه کاربری فضای سبز در برنامه ریزی شهری**
- فضاهای سبز شهری، افزون بر عملکردهای زیبا شناختی و اجتماعی، دارای عملکردهای اساسی تری نیز می باشند که عبارتند از:
- عملکرد فضای سبز در ساخت کالبدی شهر
- عملکردهای زیست محیطی

طبق تعریف، برنامه ریزی شهری عبارتست از کوشش اندیشمندانه و سیستماتیک برای به کارگیری منابع و امکانات یک شهر به بهترین و با صرفه ترین شکل ممکن جهت ایجاد و حفظ

و نگهداری محیطی سالم و دلپذیر برای زندگی شهروندان (مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری، ۱۳۶۹).

بر این اساس فضای سبز شهری به خصوص با مسایل جدیدی که زندگی ماشینی در عرصه شهرنشینی به ارمغان آورده است، ارزش و اهمیت قابل توجه و نقش به سزایی را در شهرها ایفا می نماید. در چند دهه اخیر کاربری فضای سبز شهری همچون سایر کاربریها در اهرمهای اجرایی برنامه ریزی شهری یعنی طرح جامع و طرح تفصیلی مورد توجه بوده و در این طرحها پس از یکسری مطالعات اولیه در مورد وضعیت گذشته و موجود کاربری فضای سبز در زمینه حفظ و نگهداری فضاهای سبز فعلی و گسترش و مکانیابی آن برای آینده، سیاستهای اتخاذی می گردیده است، ولی به علت بروز یکسری مسایل همچون: افزایش شدید جمعیت شهری، گسترش بی رویه شهرها، افزایش قیمت زمینهای شهری و... که قبلا هم به آنها پرداخته شده، می توان شاهد از بین رفتن فضاهای سبز داخل و حومه شهرها باشیم و از آنجایی که فضاهای سبز، ریه های تنفسی شهرها به شمار می آیند، لزوم تجدید نظر در مورد سیاستهای حفظ و نگهداری و ایجاد فضاهای سبز در طرحهای شهرسازی لازم به نظر می رسد. به همین جهت و در پی عدم موفقیت طرحهای جامع و تفصیلی در حفظ و نگهداری فضاهای سبز شهری و کاهش سهم این نوع کاربری نسبت به کاربریهای دیگر، می توان شاهد فعالیت مسئولین ذیربط برنامه ریزی شهری از جمله وزارت کشور (دفتر فنی معاونت هماهنگی امور عمرانی) در جهت تهیه راهنمای تدوین طرح راهبردی (جامع) فضای سبز شهری بود که امید می رود با تهیه این طرح که هدایت امور فضای سبز از قبیل: ایجاد، گسترش، توزیع عادلانه، وحدت، انسجام، حفظ و نگهداری فضای سبز شهری در محدوده قانونی و حریم شهره یا شهرستان را بر عهده دارد، به عنوان یک طرح کیفی بتواند سیاستهای کلی فضای سبز شهری را سامان بخشد (سوزنجی و بهروزفر، ۱۳۸۰). تهیه طرح راهبردی فضای سبز شهری، نشان از اهمیت و جایگاه بسیار مهم کاربری فضای سبز شهری در نزد شهرسازان و برنامه ریزان شهری دارد.

بخش نهم: معیارهای برنامه ریزی فضاهای سبز شهری

پیش از هر نوع برنامه ریزی برای توسعه فضای سبز شهری می بایستی استانداردها و سرانه های آن مشخص گردد. حال لازم به نظر می رسد تا جهت تبیین بهتر مسئله، تعریفی از این معیارها به

عمل آید. استاندارد یعنی سطحی از اجرا که توسط معیارهای سنجش مشخص شده و برای تعداد معینی از جمعیت ساکن در نظر گرفته شده باشد (چهرزاد، ۱۳۷۱). کلاوسون معتقد است که استاندارد فقط یک راهنمای کلی است و نه یک دستور العمل صریح، و سودمندی آن نیز فقط در این مفهوم قابل ارزیابی مثبت است (حیدری چپانه، ۱۳۷۸). سرانه، میزان کمی است که به طور متوسط از یک کل به هر نفر می‌رسد. مثلاً سرانه فضای سبز، مقدار فضای سبزی است که به طور میانگین از کل کاربری فضای سبز به هر نفر می‌رسد (حیدری چپانه، ۱۳۷۸).

بخش دهم: استانداردهای فضای سبز

استانداردها و سرانه‌های مختلفی که برای هر یک از کاربریهای شهری به کار برده می‌شود با توجه به موقعیت جغرافیایی شهر، ویژگیهای کالبدی-فیزیکی، شرایط اقلیمی، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی، عوامل فرهنگی و... از شهری به شهر دیگر متفاوت بوده و نمی‌توان یک سرانه و استاندارد مشخص برای شهرهای یک کشور در نظر گرفت و هر شهری با توجه به شرایط خود نیاز به سرانه‌های متفاوتی دارد و استانداردهای ارائه شده تنها همچون یک راهنما مورد استفاده قرار می‌گیرند (حیدری چپانه، ۱۳۷۸).

سرانه فضای سبز توصیه شده توسط سازمان ملل ۲۰ الی ۲۵ متر مربع برای هر نفر می‌باشد. حال اینکه این شاخص در فرانسه ۱۸ متر مربع، در آمریکای لاتین ۱۵ متر مربع و در انگلیس ۱۰ متر مربع می‌باشد (حسین زاده دلیر، ۱۳۷۷).

طبق بررسیهای کارشناسان، استاندارد بین‌المللی فضای سبز برای هر فرد که در شهرهای پر جمعیت زندگی می‌کند مابین ۵۰-۱۵ متر مربع و به طور متوسط ۳۰ متر مربع می‌باشد. البته استانداردهای کشورهای در حال توسعه بسیار پایین‌تر از اروپا و آمریکا است. مثلاً در متروپلیتن کلکته، سرانه فضای سبز کمتر از ۱/۲ متر مربع و بغداد ۱/۴ متر مربع می‌باشد در حالی که استاندارد پیشنهاد شده برای این شهرها حدود ۱۶ متر مربع بوده است. جدول شماره (۲-۵) نشان دهنده سرانه موجود و استاندارد پیشنهادی برای برخی از شهرهای جهان می‌باشد. در زمینه استانداردهایی که در شهرهای ایران به کار برده می‌شود می‌توان گفت که اولین سرانه فضای سبز مربوط به طرح جامع تهران مصوب سال ۱۳۴۹ می‌باشد که سرانه‌ای برابر با ۹/۱۳ متر مربع

را برای هر نفر پیشنهاد کرده است. در این میان افراد، سازمانها و ارگانهای ذیربط در امر شهر و شهرسازی نیز بر اساس مطالعات خویش، پیشنهاداتی را در زمینه سرانه فضای سبز شهری ارائه کرده اند که در جدول زیر نشان داده شده است. (پورمحمدی، ۱۳۷۴)

سرانه موجود و استاندارد فضای سبز در برخی از شهرهای جهان

ردیف	نام شهر	سرانه فضای سبز به متر مربع	استاندارد به متر مربع
۱	بوستون	۱۱۷	۵۰
۲	استکهلم	۷۵	۵۰-۶۰
۳	لوس آنجلس	۵۴	۵۰
۴	سانفرانسیسکو	۴۷	۵۰
۵	برلین	۴۰	۳۰-۶۰
۶	شیکاگو	۲۰	۵۰
۷	کلن	۲۰	۳۰-۶۰
۸	آمستردام	۱۶	-
۹	مونیخ	۱۶	۳۰-۶۰
۱۰	کارلسروهه	۱۴	۳۰-۶۰
۱۱	مسکو	۱۱	-
۱۲	نیویورک	۱۱	۵۰

۱۳	زوریخ	۱۰	۵۰-۶۰
۱۴	کپنهاگ	۱۰	-
۱۵	لندن	۹	-
۱۶	پاریس	۷/۴	-
۱۷	رم	۶	-
۱۸	بن	۵/۸	۳۰-۶۰
۱۹	شهرهای ایتالیا	۵	-
۲۰	تهران	۱/۴	۷-۱۲
۲۱	کلکته	۱/۲	-
۲۲	بغداد	۱/۴	-
۲۳	توکیو	۴/۵	-

ماخذ: پورمحمدی، ۱۳۷۴.

سرانه پیشنهادی کاربری فضای سبز در منابع مختلف

افراد، سازمانها و ارگانهای ذیربط	سطح سرانه استاندارد پیشنهادی به متر مربع
وزارت مسکن و شهرسازی	۷-۱۲
سازمان ملل متحد	۲۰-۲۵
شهرداری تهران	۱۵-۲۰

۲۰-۳۰	برنامه ریزان روسی پولادشهر
۳۰-۴۰	بهرام سلطانی
۱۵-۵۰	مجید مخدوم

ماخذ: طباطبائی نژاد، ۱۳۷۷

بررسی ها و مطالعات صورت گرفته بیانگر آنست که بین اندازه جمعیتی شهرها و میزان کاربری فضای سبز (پارکهای درون شهری) رابطه ای معکوس وجود دارد به این ترتیب که هر چه جمعیت شهر افزایش پیدا می کند از سهم کاربری فضای سبز کاسته می شود و بالعکس.

رابطه اندازه جمعیت شهر و درصد کاربری فضای سبز

تعداد شهر	اندازه جمعیتی شهر به هزار نفر	درصد فضای سبز نسبت به		سرانه به متر مربع
		سطح کل شهر	سطح ساخته شده	
۸	۵-۵۰	۱/۶۱	۲/۶۶	۳/۰۳
۸	۵۰-۱۰۰	۲/۱۱	۲/۵۳	۲/۴۰
۶	۱۰۰-۲۵۰	۱/۵۳	۲/۰۷	۱/۴۰
۴	۲۵۰-۵۰۰	۱/۴۸	۱/۶۳	۰/۹۶
۱	+۱۰۰۰	۰/۹۴	۰/۹۴	۰/۷۵

ماخذ: مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری، وزارت کشور، ۱۳۶۹.

استانداردهای پیشنهادی برای انواع فضاهای باز و تفریحی در سطح شهر

نوع پارک	جمعیت تحت پوشش	محوطه تحت پوشش (متر)	اندازه واحد در هکتار	سرانه (به هزار نفر)	محدودیتها و همجواریها
زمین بازی (زیر محله)	۵۰۰-۱۰۰	قسمتی از محله	۰/۳-۰/۲	-	بایستی در مرکز قسمتی از محله و یا وسط یک مجتمع آپارتمانی بوده و نباید در جوار خیابانهای فرعی باشد
پارک کوچک (زیر محله)	۲۰۰۰-۵۰۰	قسمتی از محله	۰/۱۵-۰/۰۵	۰/۷۵	بایستی در مرکز قسمتی از محله و یا وسط یک مجتمع آپارتمانی بوده و نباید در جوار خیابانهای فرعی باشد
پارک محله	۱۰۰۰۰-۲۰۰۰	محله	۰/۵-۲	۲-۲/۵	بایستی در نزدیک مدارس ابتدایی و راهنمایی محله بوده و از خیابانهای اصلی دور باشد

زمین ورزش (محلہ)	۵۰۰۰	۴۰۰-۸۰۰ (حداکثر ۱ کیلومتر)	۲	۴	بایستی در نزدیک مدارس ابتدایی و راهنمایی محلہ بوده و از خیابانهای اصلی دور باشد
پارک ناحیه ای (شهری)	-۲۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰	-۳۰۰۰ ۱۰۰۰	۲/۵-۵	۲/۵	بایستی در نزدیک دبیرستانها و مراکز فرهنگی ناحیه، نظیر کتابخانه احداث شود
زمین ورزش (ناحیه ای و شهری)	-۵۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰	-۶۰۰۰ ۴۰۰۰	۱۰ و بیشتر	۵	بایستی در نزدیکی خیابانهای اصلی باشد
پارک شهرهای بزرگ و ابر شهرها	-۲۰۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰	در فاصله ۳۰ دقیقه رانندگی	۵-۱۰۰	۲/۵-۵	بایستی تا حد امکان از مناطق پر ازدحام دور باشد و یا با طراحی خاص، اثرات ترافیک و تجمع از آن دور نگه داشته شود
پارک منطقه ای	بیشتر از ۲۰۰۰۰۰	در فاصله یک ساعت رانندگی	۱۰۰ و بیشتر	۵-۱۰	بایستی در فاصله مناسبی از محدوده بزرگ راهها و یا

جاده های اصلی قرار داشته و نباید ترافیک جاده را مختل کند					
--	--	--	--	--	--

ماخذ: پورمحمدی، ۱۳۸۰

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها

کاربری فضای سبز، یک معیار مهم و ارزشمند در شهرهاست. این اهمیت به دلیل کارکردهای متنوع زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی فضای سبز شهری است. از این رو باید از نظر کمی و کیفی متناسب با حجم فیزیکی شهر و نیازهای جامعه و با توجه به شرایط اکولوژیکی و روند گسترش شهر افزایش یابد. امروزه سازوکار مدیریت فضاهای سبز شهری امری بسیار ظریف، مهم و حیاتی است. لازمه ی حفظ و توسعه ی فضاهای سبز شهری، داشتن برنامه و روش های صحیح است. در سال های اخیر به دلیل رشد سریع شهرنشینی و نبود برنامه ریزی جامع در سطح کشور، کاربری های خدمات شهری به طور عام و کاربری فضای سبز به صورت خاص، با مشکلات متعددی همچون کمبود سرانه ی فضای سبز، توزیع نامناسب و ناموزون، مکان گزینی نامتناسب و عدم پیش بینی چنین فضاها در سطح شهرها روبرو شدند.

شهر شهرها به نسبت یکی از شهرهای پرجمعیت استان بوشهر به شمار می آید. این افزایش جمعیت تنها بر اثر رشد طبیعی جمعیت نبوده، بلکه با توجه به مهاجرت پذیر بودن و نیز پیوستن روستاهای اطراف به این منطقه در دهه های ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ بوده است. که چنین رشد جمعیتی، باعث گسترش فیزیکی بدون کنترل شهر شهرها و رشد نامتعادل کاربری های مسکونی با کاربری های خدماتی همچون فضای فرهنگی، ورزشی و... گردیده است. بنابراین برای رسیدن به پاسخ فرضیه ی مورد نظر در ارتباط با سرانه ی کاربری فضای سبز عمومی مشخص شد، که سرانه ی فضای سبز عمومی دارای کارکرد اکولوژیکی و زیست محیطی ۱/۱۵ متر مربع است. بررسی آستانه جمعیتی، نشان می دهد که فضای سبز شهر شهرها با توجه به رشد جمعیت شهر و دیگر کاربری ها با محدودیت های زیادی روبرو است. سرانه کاربری فضای سبز عمومی در سال پایه ی مورد بررسی (۱۳۸۷)، ۱/۱۵ متر مربع است که مساحت آن ۷۱۰۱۴ متر مربع است. که با توجه

به استانداردهای رایج و ارائه شده توسط ارگانها و سازمانهای مربوطه، نشان می دهد که فضای سبز مورد نیاز جهت خدمات دهی به جمعیت شهر ایجاد نشده و کمبود چشمگیری را نشان می دهد. برای این منظور سرانه ی فضای سبز و تراکم جمعیت را که اساس این فرضیه است، مورد آزمون قرار می دهیم. با توجه به اطلاعات جمعیتی مرکز آمار برای سال ۱۳۸۷، ۱۶۶۲۶ هزار نفر است که با توجه به سرانه فضای سبز ۱/۱۵ متر مربع، اختلاف سرانه ای ۷/۹۸ را با سرانه ی ارائه شده برای شهرهای ایران که معادل ۹/۱۳ متر مربع است نشان می دهد. و نیز در مورد بررسی نحوه توزیع متناسب پارک های شهری در سطح محدوده مورد مطالعه تناسبی وجود ندارد و در این زمینه تعداد و نحوه توزیع پارک های شهری با نیاز جمعیت تحت پوشش محدوده ی مورد مطالعه متناسب نیست و بصورت بهینه در سطح شهر توزیع نشده است.

منابع و مآخذ

- ابراهیم زاده، عیسی و عبادی جوکندان، اسماعیل. (۱۳۸۷). تحلیلی بر توزیع فضایی- مکانی کاربری فضای سبز در منطقه سه شهری زاهدان، مجله ی جغرافیا و توسعه، شماره ۱۱.
- ابراهیم زاده، عیسی؛ سرایانی، اعظم و عرفانی، محمد. (۱۳۹۱). تحلیلی بر توزیع فضایی- مکانی کاربری فضای سبز و مکان یابی بهینه آن در منطقه ی یک شهر زاهدان، نشریه آمایش محیط، شماره ۱۷.
- احمدی، عاطفه؛ موحد، علی و شجاعیان، علی. (۱۳۹۰). ارائه الگوی بهینه مکان یابی فضای سبز شهری با استفاده از GIS و روش AHP (منطقه مورد مطالعه: منطقه ۷ شهرداری اهواز)، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، شماره ۱۵.
- اسدی، مرتضی. (۱۳۸۳). بررسی و تحلیل کاربری اراضی شهری شهر میاندوآب، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.
- اسمعیلی، اکبر. (۱۳۸۱). بررسی و تحلیل کاربری فضای سبز (پارکهای درون شهری) از دیدگاه برنامه ریزی شهری (نمونه موردی مناطق ۱ و ۸ شهرداری تبریز)، رساله کارشناسی ارشد، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس.
- آریانپور، علیرضا. (۱۳۶۵). پژوهشی در شناخت باغهای ایران، انتشارات گلشن، تهران، ص ۴۸.
- باروقی، فریده. (۱۳۸۳). کاربری فضای سبز شهری از برنامه تا واقعیت، مجله شهرداریها، سال پنجم، شماره ششم.
- بخشی، شهناز. (۱۳۸۰). مکانیابی پارک های شهر کرمانشاه با استفاده از GIS، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، ص ۲۹.
- بهرام سلطانی، کامبیز. (۱۳۷۱). مجموعه مباحث و روشهای شهرسازی (محیط زیست)، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی معماری ایران، تهران.

- پورمحمدی، محمدرضا. (۱۳۷۴). نیاز به زمین جهت توسعه، نشریه دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه تبریز.
- پورمحمدی، محمدرضا. (۱۳۸۰). بررسی و ارزیابی سیاستهای تأمین مسکن برای گروههای کم درآمد شهری (مطالعه موردی شهر تبریز)، نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی، تبریز، پاییز و زمستان شماره ۴۴، صص ۳۵-۷۸.
- پی. ای، بارو. (۱۳۷۶). سیستم اطلاعات جغرافیایی، ترجمه ی حسن طاهرکیا، انتشارات سمت، تهران، ص الف.
- پیرموره، ژان. (۱۳۷۳). فضاهای شهری - طراحی و اجرای مدیریت، ترجمه حسین رضایی و همکاران، اداره کل روابط عمومی و بین الملل شهرداری تهران، ص ۷۲.
- جان استار جفری، واتسن. (۱۳۷۶). مقدمه ای بر سیستم اطلاعات جغرافیایی، ترجمه ی سید حسن ثناعی نژاد، چاپ اول، انتشارات جهاد دانشگاهی، مشهد، ص ۲۱.
- حاتمی نژاد، حسین و عمران زاده، بهزاد. (۱۳۸۹). بررسی، ارزیابی و پیشنهاد سرانه فضای سبز شهری: نمونه موردی کلانشهر مشهد، فصلنامه علمی- پژوهشی انجمن جغرافیای ایران، شماره ۲۵.
- حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۷۷). مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، انتشارات سمت، تهران، ص ۹۹.
- حسین زاده دلیر، کریم. (۱۳۷۱). کاربری فضای سبز شهری در طرحهای جامع و اصول طراحی پارکها، مجله رشد جغرافیا، صص ۱۲-۱۴.
- حسین زاده، سیدرضا و بیدخوری، علیرضا. (۱۳۸۷). سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS (مبانی و آموزش نرم افزار Arc Gis)، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، ص ۱۸.

- حیدری چپانه، رحیم. (۱۳۷۸). جایگاه و اهمیت کاربری فضای سبز در برنامه ریزی شهری: مورد تبریز، پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه تبریز، صص ۹-۱۱.

- خوش نمک، زهره. (۱۳۸۱). تدوین طرح جامع فضای سبز، مهمترین اولویت شهرهای آلوده است، مجله شهرداریها، شماره ۳۸، ص ۱۰۹.

- Albrechts, L. (2004). Strategic (Spatial) Planning Reexamined. Environment and Planning, B: Planning and Design, 31, pp: 743-758.

- Chapin, F.E. Kaiser. (1978). Urban Land Use Planning, Use: Illinois Press, P: 32.

- Chiesura, A. (2004). The role of urban parks for the sustainable city. Landscape Urban Plan, PP:129- 138.

- Girarde, G. (1992). EEA.two_third of all Europeans now reside in towns or cities, Boston, p:56.

دانشگاه جهاد

Academia.edu
California-San Francisco

TBPN.com
Sponsored And Indexed

CiteFactor

مجله های ایران
Symposia

REF.IR

Directory of Research Journals Indexing

CIVILICA
We Respect the Science

CONF PAPER

ESJ
www.EJIndex.org

WORLD OF JOURNALS

بهامایش
Bahaamash.com

پایگاه اطلاع رسانی
بهامایش های کشور

sciencealert

easyPapers
Scientific Research Services

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

کنفرانس یاب
www.conferenceyab.ir

جهت تقویت رزومه

SID

داوطلبان آزمون دکتری

اساتید دانشگاه، قضات، وکلا

دیر خانه: تهران، میدان انقلاب،
خیابان آردیبهشت، پلاک ۱۹۲
واحد پذیرش مقالات:
۵۲۶ و ۶۶۹۷۹۵۱۹ - ۲۱ -
واحد صدور گواهی نامه:
۸۴ و ۴۴۴۴۱۷۶۴ - ۲۱ -
مشاور و راهنمای ارسال مقالات:
۰۹۱۶۷۴۸۶۲۵ - ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

www.Ghanonyar.ir www.Olomensani.ir

موسسه قانون پار

با همکاری مراکز علمی و دانشگاه های داخلی و خارج از کشور همچون مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی و نمایه مقالات در سایت sid.ir (دانشگاه بین المللی رهنورد/بلخ/افغانستان) (موسسه بین المللی icsi world of journals/ورشو/لهستان) (انجمن علمی بین المللی citefactor/فینیکس/آریزونا) برگزار می کند:

همایش ملی مطالعات حقوقی، علوم قضایی پژوهش های اجتماعی

۱۳ خرداد ۱۴۰۰ - تهران

محورها و همایش:

- * مقالات در گرایش های حقوق خصوصی، حقوق جزا
- * حقوق عمومی، حقوق بین الملل، حقوق قضایی، فقهی و ...
- * مقالات در گرایش های علوم ثبتی و علوم اقتصادی و بانکی
- * مقالات در گرایش ها و موضوعات علوم اجتماعی و علوم تربیتی

روش های ارسال مقالات به همایش:

- * ارسال فایل Word مقاله (به همراه شماره تماس) به ایمیل Phdsara@yahoo.com
- * ارسال فایل Word مقاله به واتس آپ یا تگرام شماره ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

به ده مقاله برتر و برگزیده همایش، ده تقدیریه به همراه تقدیرنامه مخصوص اعطا می گردد. به مقالات ارسالی و پذیرفته شده پژوهشگران، گواهی نامه معتبر اعطا می گردد. تمامی مقالات همایش در پایگاه ها و سایت های ملی و بین المللی نمایه و درج می گردد. داوری مقالات حداکثر سه روز می باشد و گواهی نامه در کمتر از یک هفته صادر می شود.